

Таким чином, народне хореографічне мистецтво наділене могутнім педагогічним потенціалом, що дозволяє здійснювати цілісний гармонійний розвиток дітей молодшого шкільного віку у позаурочній діяльності. Хореографія сприяє формуванню у підростаючого покоління естетичного смаку, почуття прекрасного, привчає до дисципліни та правил етикету, виховує неабияку силу та витривалість, навчає впевнено досягати своєї цілі, переборюючи при цьому всі фізичні та моральні труднощі.

Список використаних джерел

1. Василенко К. Ю. Лексика українського народно-сценічного танцю : навч. посіб. для інститутів культури / К. Ю. Василенко. – Київ : Мистецтво, 1996. – 494 с.
2. Дружинин И. Встречи с прекрасным / И. Дружинин // Воспитание школьников. – 1997. – № 2. – С. 69.
3. Фізичний розвиток дітей молодшого шкільного віку [Електронний ресурс]. – Ел. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.fizkult-ura.ru>. – (дата перегляду 17.08.2017). – Назва з екрану.

Тетяна Войтко

*магістрантка Харківського національного
університету мистецтв ім. І.П. Котляревського
(науковий керівник – доктор мистецтвознавства І. С. Драч
(м. Харків)*

УРОКИ ТИШІ У СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ М. МОНТЕСОРІ (НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОГО ДИТЯЧОГО САДОЧКУ «СВІТ ДИТИНИ»)

У сучасній педагогіці існує значна кількість методик, які сприяють розвиткові дитини. Однією із досить цікавих та унікальних, яка набула популярності в усьому світі, є методика Марії Монтесорі – видатного італійського педагога, лікаря, першої італійки, яка стала доктором медицини. Її методика полягає у вільному розвитку дитини, коли вихователі та вчителі підтримують спонтанність і творчість дітей, забезпечують їхній усебічний розвиток: фізичний, духовний, культурний і соціальний.

Світову славу і визнання Марія Монтесорі здобула у зв'язку із розробленою нею педагогічною системою, що отримала назву «педагогіки Монтесорі». Першу «школу Монтесорі» було відкрито 6 січня 1907 року в Римі. Методи, що ґрунтувалися на досвіді роботи в цій школі, пізніше були успішно розвинуті та вдосконалені і, попри критику в наступні періоди, досі залишаються популярними в багатьох країнах світу. Девіз методу Монтесорі: «Допоможи мені зробити це самому».

В Україні нині існує близько 20 таких садочків; незначна їх кількість пов'язана із тим, що в нашій державі метод Монтесорі розпочали впроваджувати лише з 1992 року. Одним із цікавих та надзвичайно оригінальних є садочок, розташований у м. Харкові, який представляє перший україномовний центр Монтесорі та має назву «Світ дитини»; його засновником є Віолета Каледа.

Дизайн у садочку «Світ дитини» продуманий на професійному рівні, побудований так, щоб дитині було комфортно в його середовищі. По-перше це світле приміщення з

великими вікнами, діти бачать людей на вулиці, які з ними вітаються, махаючи рукою, а діти їм з радістю привітно відповідають. Усі меблі (столи, стільці) маленького розміру для зручності користування дітьми. При вході відразу можна побачити плакат, на якому зазначені правила поведінки, причому важливо, щоб діти бачили їх наочно, тут зазначено те, чого робити непотрібно й відразу запропоновано альтернативне рішення (ось деякі з них: бігати ні – ми ходимо; битися ні – ми домовляємося тощо).

У кімнаті існує 5 зон, які розташовані у відкритому просторі: практична – з життя, де дитина вчиться обслуговувати себе самостійно, пересипати й переливати (рис, воду); мити стіл тощо. Математична зона – тут вчать рахувати, писати числа, віднімати, додавати, множити, ділити, розв'язувати текстові завдання тощо. Зона космосу – представлені планети, різні явища природи. Мовленнєва та сенсорна – усе, що дає дитині можливість розвивати нервові закінчення (5 відчуттів). Є матеріали для розвитку слуху, зору, нюху, сприйняття тактильних відчуттів тощо. Дитина може навчитися розрізняти висоту, довжину, вагу, колір, шум, запах, форми різних предметів; познайомитися з властивостями тканин, ін.

М. Монтесорі підкреслювала: «Як ми можемо залишити наших дітей робити те, що їм подобається? Як вони можуть знати краще, що їм потрібно, у них же немає досвіду? Лячно навіть уявити, на кого перетвориться цей маленький мауглі, якщо ми не будемо виховувати його та вчити манерам!» І я можу відповісти: «Ви коли-небудь давали своїм дітям шанс, шанс (хоча б на один день) робити те, що їм подобається без вашого втручання? Спробуйте, і Ви будете здивовані. Спостерігайте, і Ви побачите, як щось чіпляє їхній інтерес. Можливо, вони захочуть повернути ключ у замок і робитимуть це цілий день, або підмітати сміття з підлоги, або зроблять якусь веселу модель з гальки на чистій підлозі. І в один прекрасний день Ви скажете: «Не бери це, йди грай зі своїми іграшками!». Але сьогодні дайте їм ключі, постарайтеся знайти маленьку щіточку для підмітання сміття, дайте можливість змайструвати щось на підлозі – і Ви побачите, як робота поглинає дитину. Не завжди дітям достатньо зробити щось раз чи два, вони можуть виконувати одне і теж до тих пір, доки не настане внутрішнє задоволення» [9].

Вихователь Монтесорі – це людина, яка сама прагне постійних відкриттів, завжди готова спілкуватися, якщо цього потребує дитина, і готова спостерігати розвиток дитини, не втручаючись у її роботу. Бувають моменти, коли діти не знають чим зайнятися, тут на допомогу поспішить наставник, який пропонує дитині нове цікаве заняття, що буде сприяти її розвитку. У центрі «Світ дитини» працює наставник (Віолета Каледа) та три асистенти (Аліна, Наталя та Ганна), що забезпечують увагу, індивідуальний підхід та розвиток для кожної дитини.

Інформація щодо занять кожного з дітей постійно фіксується наставниками – «це метод спостереження, дитина має бути сконцентрованою на роботі, лише тоді буде позитивний результат», зазначає Віолета. Окрім того, існують певні форми діяльності для конкретної вікової категорії, де допомагає наставник – направляє до тієї форми роботи, яка буде корисна і цікава для того, щоб розвиватися у різних напрямках. «Кожний із дітей має свою улюблену роботу, яку він може повторювати знову і знову; зазвичай день починається з неї, діти звикають до ритуалів, до послідовності дій, якщо це порушити – день у дитини може пройти невдало», – продовжує Віолета.

Вихователі не залишають жодну дитину без уваги, постійно даючи їй креативні ідеї для пошуку чогось нового, а також час для того, щоб вихованці могли проявити себе творчо. Кожне нове завдання спочатку демонструє наставник, а тоді його виконує дитина відповідно наведеного прикладу. Дітей вчать самообслуговуванню, вмінню відповідати за свої вчинки (скільки їжі дитина поклала, скільки потрібно її з'їсти, висипати назад не можна, такий самий процес відбувається і з питтям, бо прісної води дуже мало на планеті), цінувати власний простір та простір інших, ввічливого та толерантного ставлення один до одного та до старших. Перш ніж узяти щось або сісти біля когось, потрібно спитати, чи інша дитина не проти. У закладі не існує типового поділу дітей на вікові категорії. За ідеологією М. Монтесорі, саме спілкування у різновікових групах адаптує дітей до дорослого життя, адже і дорослим часто доводиться знаходити спільну мову із людьми різного віку.

Заняття триває не більше 15 хв. (воно проводиться із одним-двома вихованцями). За системою М. Монтесорі усі прилади знаходяться в одному екземплярі, це спрямоване на те, що кожна дитина має виробляти вміння чекати, ділитися [8].

Підхід до кожної дитини дійсно індивідуальний, це проявляється в надзвичайній організованості дітей, причому її не створюють наставник та асистенти, а діти самі знаходяться у постійному активному пошуку, робота асистентів – направляти дітей та сприяти їхньому розвитку. Кожний із вихованців має власну папку, в яку складає свої напрацювання за цілий день: вирізані фігурки, сніжинки, малюнки тощо. Під час гри учням вмикають музику, вони під неї можуть крокувати (для цього є на підлозі жовта лінія у формі еліпсу), чергуючи різні види занять – розумові та фізичні. Музика, яку діти слухають, не має чіткого ритму, це легка музика для відпочинку.

Також вихованці мають спільне заняття, яке має назву «Коло» – «це щоденне заняття, воно кожного разу має свій контекст, який залежить від ситуації, яку ми проживаємо. Більшість таких занять пов'язані з обговоренням подій, які відбуваються у житті дітей вдома або в садочку; вихователь розповідає казки, історії з життя. Восени, діти всі разом розглядають овочі та фрукти, пробують їх на смак, вчаться молоти зерно і місити тісто. Зимом вивчають властивості води, розтоплюючи сніг над свічкою, або вивчаючи новорічні пісні. Тут відзначаються дні народження, обговорюється, хто захворів, як проходив похід до лікаря. Коло завжди веде наставниця, але вона лише допомагає спільній розмові. Це традиційне заняття є невід'ємним складником групи Монтесорі» [8].

Окрім занять, які сприяють розумовому розвитку учнів, у садочку «Світ дитини» кожен п'ятницю проходять музичні заняття, де діти знайомляться з творами різних композиторів (Й. Гайдна, В.А. Моцарта), з музичними інструментами та грають на них; «М. Монтесорі стверджувала, що сприйняття кожною окремою дитиною світу звуків відбувається завдяки порівнянню шумів, які створюються будь-яким рухом, із тишею спокою. На її думку, так потрібно виховувати і сприйняття музики. Вправи, що тренують здібність до таких порівнянь, сприяють формуванню у дітей слухової уваги та інтуїції» [8].

Музичні заняття за системою М. Монтесорі спрямовані першочергово на загальний розвиток дітей та їхніх музичних здібностей: слуху, почуття ритму, музичної

пам'яті, вірного інтонування. Основа музичного виховання – створення звукового середовища, де дорослі є повноправними учасниками навчального процесу.

До дидактичних сенсорних Монтесорі-матеріалів, які розвивають у дітей слух, насамперед належать шумові циліндри і дзвіночки. «Досить цікавим є застосування у цій методиці саме дзвіночків, їх у загальну методику додала учениця Монтесорі – Маккароні, яка говорить про те, що потрібно у період 3-6 років слухати та порівнювати звучання дзвіночків від «до» першої до ноти «до» другої, якщо дитина їх чує, то у неї розвивається абсолютний слух, це пов'язано із сенситивним періодом (3-6 років)», – розповідає Віолета Каледа.

Окрім звичайних форм, які потрібні для проведення уроку музики, існують «уроки тиші». «Це зовсім короткі уроки, які тривають від 1 до 5 хвилин і забезпечують не лише відпочинок для центральної нервової системи, але й гімнастику для волі. На уроці тиші педагог показує, як треба правильно сидіти, звертаючи увагу дітей на те, як лежать руки і як правильно на підлозі стоять ноги, на правильну поставу, на подих із закритим ротом. Дітей поступово привчають бути нерухомими й мовчазними. Як і гімнастика для м'язів, ці вправи будуть ефективні тільки в тому випадку, якщо дитина робить це з бажанням і задоволенням. Почати такий урок можна з того, що діти повільно прикривають очі долонями. Так у дітей напружуються інші органи почуття, насамперед слух. Музичний керівник пропонує дітям рухатися дуже обережно і тихо, щоб шумів і звуків було якомога менше. Потім він пошепки звертається до однієї з дітей із проханням нечутно встати і сісти на стільчик. Ця дитина виконує завдання, а інші уважно чекають, коли їх викличуть, і намагаються не ворухитися. Глибока тиша в кімнаті може порушуватися лише диханням дітей та їхніми мимовільними рухами. Упродовж цієї вправи більшість дітей із подивом виявляють, що звук і рух пов'язані між собою, і що будь-який, навіть найобережніший рух, викликає звук або шум.

Ось декілька вправ, які проводяться на уроках тиші за системою М. Монтесорі: «Звук всередині нас», для цього потрібні звичайні сухарики і сушки. Вимикаються всі джерела звуків, дитина закриває вуха долонями і знову прислухається. Перше, що вона має почути – це биття власного серця, потім – дихання. Наступна частина завдання – дитину просять покласти в рот сухарик, потім сісти у початкову позицію, закрити вуха долонями й прожувати його. Дитину запитують, на що був схожий звук у її голові, яким він був – тихим чи гучним? Заняття знайомить дитину із світом всередині себе, вчить спрямовувати увагу всередину себе, аналізувати. Важливими є вправи «Спіймай дзвіночок»; «Тиха вода»; «Говоримо пошепки»; «Відгадай, що за звук», інші.

Окрім буденних днів, життя садочка є насиченим та цікавим, тут постійно проводяться свята до важливих етапів життя дитини, таких як новий рік (святкування відбувається разом з батьками), осінній ярмарок, святкування дня святого Валентина, інші, де батьки є не просто глядачами (як ми це звикли бачити у звичайних садочках), а й активними та повноправними учасниками. Проходять майстер-класи батьків вихованців, так, у 2017 році одна з мам (кухар за професією) зробила 10 таких занять, де діти вчилися випікати паску, готувати морозиво, інші страви.

Ознайомившись із системою М. Монтесорі, важливо зазначити, що вона є настільки цікавою, що поглинає тебе зсередини, роблячи учасником процесу розвитку дитини. Її відмінність – у свободі дитини (але не всюдозволеності), завдяки якій вона

розвивається відповідно своїх можливостей. Методика є досить ефективною, що підтверджують випускники школи Монтесорі: «люди які змінили світ, створили google, вікіпедію, твітер, – є випускниками школи Монтесорі», – підкреслює Віолета Каледа.

Список використаних джерел

1. Білецька С. В. Дитиноцентрована педагогіка: теорія і практика західних країн : посібник / С. В. Білецька. – Харків : Факт, 2008. – 255 с. (текст лекції за стор. 102-117).
2. Дичківська І. М. Монтесорі: теорія і технологія / І. М. Дичківська, Т.І. Поніманська. – Київ: Слово, 2006. – 304 с.
3. Улюкаєва І. Г. Історія дошкільної педагогіки : навч. посіб. / І. Г. Улюкаєва. – Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. – С. 92–135.
4. Литвин Л. Н. «Наша» или «не наша» М. Монтесорі? / Л. Н. Литвин // Советская педагогіка. – 1991. – № 8.
5. Уроки тишини по Монтесорі. – Мамина школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=eG571ETu5dQ>.
6. Педагогіка М. Монтесорі. Уроки тиші для галасливих дітей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://megasite.in.ua/94712-pedagogika-m-montessori-uroki-tishi-dlya-galaslivih-ditejj.html>.
7. Каледа Віолета. Про наш Монтесорі-клас [Електронний ресурс] / В. Каледа. – Режим доступу: <http://www.svetrebenka.com/?p=1275>.
8. Каледа Виолетта В центре Харькова открылся украиноязычный детсад Монтесорі [Електронний ресурс] : режим доступу <https://nakipelo.ua/v-tsentre-harkova-rouavilsya-pervyj-i-edinstvennyj-ukrainoyazychnyj-detsad-montessori/>
9. Метод научной педагогіки Марии Монтесорі / Сост. и ред. З.Н. Борисова, Р.А. Семерникова. – К., 1993. – 144 с.

Олександр Волков

*доктор філософських наук, професор кафедри
філософії Мелітопольського державного
педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
(м. Мелітополь)*

ЛЮДИНА В СВІТІ АБСОЛЮТНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗА Н. ГАРТМАНОМ

Цінності можна порівняти з сутностями, оскільки вони володіють ідеальним буттям. Останнє проявляється у вигляді ціннісного почуття, яке є його передумовою. Саме таким чином долається релятивізм. Проблема полягає в мінливості ціннісного почуття. Однак Н. Гартман, німецький філософ-ідеаліст, основоположник критичної (або нової) онтології, засновується на тому, що «цінності існують в собі й існують у незмінності». Оскільки картини світу змінюють одна одну, вони не відкриваються у всій повноті. При цьому цінність буття сущого вже спочатку закладена в характері пізнання. Н. Гартман нагадує метафізичне рішення цієї проблеми в Античності, яке полягає в тому, що суще і є цінність: у Платона – це ідея блага, у Аристотеля – ентелехія.